

oud broek.nl

SEPTEMBER 2020

-
- **Kees, Imke en Niesje Pels**
 - **Turf uit de Volgermeerpolder**
 - **Onze eerste voetbalclub**

*Op de voorpagina:
Piet Stolk op de Veenderijbrug.*

COLOFON

Het bestuur van Vereniging Oud Broek in Waterland:

Naam	Positie	E-mail	Telefoon
Piet van Mourik	Voorzitter	<i>pjvanmourik@sdrgr.nl</i>	06 53357711
Frans Abraham	Secretaris	<i>info@oudbroek.nl</i>	020-4031734 06-50742624
Jaap Wortel	Penningmeester	<i>jaap.wortel01@gmail.com</i>	020-4031216
Jan Hoetmer	Bestuurslid Beschermd Dorpsgezicht	<i>sanjan65@hetnet.nl</i>	020-4031614

Medewerkers: Studio Hans Mulder, Hanneke de Wit, Aagje Bruijn, Sytze Boschma (redactie)
Linda Feltkamp (fotograaf), Speed-O-Print (drukkerwerk).

Correspondentieadres: Vereniging Oud Broek in Waterland, Keerngouw 30,
1151 BD Broek in Waterland
E-mail: info@oudbroek.nl • <https://www.oudbroek.nl> • Rabobank: NL44RABO 0310 7021 94

Lidmaatschap: Binnen postcode 1151 € 12,50, buiten € 17,50. Aanmelden via de website.

ISSN: 2211-8675

Turf uit de Volgermeerpolder

In 1920, honderd jaar geleden, werd begonnen met het opbaggeren van turf in de Volgermeerpolder, die grenst aan Broek in Waterland, maar op Amsterdams grondgebied ligt. Daartoe was twee jaar eerder de 'NV Maatschappij Veenderij Zunderdorp' opgericht. Mannen, overal vandaan, vonden er (zwaar) werk.

"De turftijd was een periode van grote armoede," zegt Dick Broeder in deze aflevering van Oudbroek.nl. Zijn vader en zijn opa werkten op de Veenderij. "Het huis waarin mijn vader opgroeide had meer weg van een kippenhok dan van een woning."

Aan het woord komt ook Piet Stolk, die met zijn vrouw Annie al vijftig jaar in het voormalige sluiswachtershuis aan de Galggouw woont. Hij kon op de Veenderij vijf gulden meer verdienen, dan in de smederij waar hij aanvankelijk werkte. "Een kapitaal."

Aan de turf bleek minder te verdienen dan was gedacht; al snel werd tegen betaling vuilnis, en later zeer giftig afval, uit Amsterdam geloosd in de Veenderij. In 1953/54 kwam aan het opbaggeren van turf een einde: antraciet had de strijd van de turf gewonnen.

Een roerige periode rond de ontdekking van het gif in 1980 volgde. Uiteindelijk is het chemisch afval afgedekt: we kunnen in de Volgermeer weer heerlijk wandelen, fietsen - en paardrijden.

Verder spraken we Kees, Imke en Niesje Pels over hun melkhandel. Overgrootvader Jurrie Pels, geboren in 1857, die aan de Laan woonde, handelde al in melk. Ten slotte lezen we ook nog, dat in 1920 onze eerste voetbalclub, V.D.W. (Verkregen Door Wilskracht), werd opgericht. De club trok ook jonge mannen aan, die in de Veenderij werkten.

Hanneke de Wit

*Juriaan Pels en Maritje Pronk
omstreeks 1900.*

Droogte in 1921

Broek in Waterland. Tengevolge van de droogte is het slootwater hier van zeer slechte kwaliteit en worden verschillenden beesten door het drinken hiervan ziek. Vele veehouders graven putten in het land om het water dat daaruit opwelt aan hun vee te geven. Sommigen zijn zeer gelukkig spoedig een goede plek te vinden en hebben dan zoo voldoende water, doch anderen zijn niet zoo gelukkig en graven meer dan één put zonder het gewenschte water te vinden. Voor hen blijft niets over dan de emmers bij hun van water voorziene burens te vullen en dit hun beesten voor te zetten. In de meren (Noord-, Belmer- en Broekermeer) hebben de veehouders nog niet te klagen, daar het water steeds uit den grond opwelt bij de vele gasbronnen die daar zijn. Doch ook daar is het voor het gewas ten eerste te hopen dat er spoedig een milde regen valt.

Bron: Provinciale Noordhollandsche Courant, 23-07-1921

Sluisbouw

Broek in Waterland. De sluisbouw in de veenderij staat op het oogenblik stil daar eerst nog een tweede baggermachine moet passeeren, die nog in aanbouw is, voordat het water er kan worden uitgepompt. De machine, die hier al een tijd lang aan het werk is, heeft het kanaal naar die sluis gebaggerd en is nu reeds bezig in de eigenlijke veenderij. Het is te wenschen voor de arbeiders die aan den sluisbouw werken, dat de tweede machine spoedig arriveert, daar ze nu werkloos zijn.

Bron: Provinciale Noordhollandsche Courant, 27-03-1920

Vroeg de wei in

Broek in Waterland. De vorige week werd de herberg 'het Broekerhuis' alhier, ondershands verkocht aan den heer Van Wiltenburg alhier. Tengevolge van het mooie weder en de ledige hooibergen brachten sommige veehouders hun vee reeds gedeeltelijk in het land, waar de beesten reeds flink gras vinden.

Bron: Provinciale Noordhollandsche Courant, 27-03-1920

Brandstoffentekort

Broek in Waterland. Enkele veehouders hebben in navolging van hunne collega's te Zuiderwoude getracht turf te maken en bij enkelen is dat zeer goed gelukt. Uit de slooten wordt de bovenste laag modder weggeschept en het daaronder aanwezige veen tusschen 4 planken geperst, na eenige dagen uitgedampt te zijn worden de planken weggehaald en de laag in stukken gesneden en opgestapeld om te drogen. Voor diegene, die zulke "rijksslooten" om hun land hebben, is dit in deze brandstoffennood een ware uitkomst.

Bron: De Waterlander, 23-06-1917

Meerveld mag

Broek in Waterland. Bij Kon. besluit is de vereeniging Woningbouwvereeniging 'Meerveld', gevestigd alhier, toegelaten als vereeniging uitsluitend in het belang van verbetering der volkshuisvesting werkzaam.

Bron: Schuitemakers Purmerender Courant, 30-05-1920

Koncessie Noordmeer

Broek in Waterland. 20 October. Deze gemeente mag zich verheugen, dat de heeren jhr. W.F. Alewijn en J. Hoffmann, koncessie van Z.M. swn koning hebben verkregen tot indijking en droogmaking van het Noordmeer, een water grootendeels gelegen binnen deze gemeente.

Bron: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 22-10-1863

Een lekker borreltje onderweg: de melkboer had zo zijn adresjes

Mijn eerste vraag zal jullie verbazen: Welke was, of is, de gelukkigste periode in jullie leven? Imke, lachend: "We zijn altijd wel gelukkig geweest, ik vind het op het ogenblik ook heerlijk – behalve dan dat corona-gedoe."

Kees: "Mijn gelukkigste tijd beleef ik nu, nu we weer gezond zijn nadat Imke ernstig ziek is geweest en ik het aan mijn hart heb gehad. De kinderen en kleinkinderen maken het goed, we hebben geen zorgen om de zaak, draaien een goede omzet."

Kees is op en top Broeker; overgrootvader Jurrie (geboren in 1857) woonde aan de Laan, waar hij grossierde in melk en biest. Zoon Cees (1889) was timmerman/meubelmaker aan Room-einde 1. In de crisisjaren voor de oorlog stapte hij over op de melkhandel en hield hij naar verluidt zo'n duizend kippen. De verkoop van eieren en geslachte kippen en haantjes bracht extra geld in het laatje.

De zoon van deze Cees heette ook weer Cees (1920). Al toen hij acht jaar was, hielp hij zijn vader en een jaar later ging hij in de melkschuit mee naar de markt bij de Sint Nicolaaskerk in Amsterdam, waar de melk werd verkocht. Hoe kan het anders: ook hij werd melkboer.

Kees en Cees Pels junior en senior.

Wim de Gier, moeder Niesje en vader Kees.

De laatste Kees Pels (1948) rolde min of meer toevallig het vak in. "Mijn vader, die het steeds drukker kreeg, vroeg me toen ik van de mulo kwam of ik hem wilde helpen. Probeer het een jaartje, stelde hij voor. Op een gegeven moment zei hij: weet je dat het jaar allang om is?" Kees had het naar zijn zin; hij is gebleven.

Hoe is het Imke, die van zichzelf Bierdrager heet en uit Ilpendam komt, als jong meisje vergaan?

Ze werkte vijf jaar lang op kaasboerderij van Wim en Imke Wiedemeijer aan de Erven naast het gemeentehuis, hier in Broek in Waterland, vertelt Imke. Het was de tijd waarin dagelijks honderden toeristen uit de VS en andere buitenlandse met de boot of de bus ons dorp aandeden.

Bij Wiedemeijer werd geen kaas meer gemaakt, maar Imke Bierdrager legde de toeristen haarfijn uit hoe dat vroeger ging. "Ik had alle oude attributen bij de hand zoals houten kaaspersen en de doorhaler waarmee je stremsel en melk mengde." Vanzelfsprekend waren er 'leuke kaasjes' voor de verkoop."

Maar eerst," zegt Imke, "vertelde ik de toeristen het hoe en waarom van de stolpboerderij, dat mens en dier er in één gebouw leven en dat ook het voer zich daarin bevindt. 's Zomers werd de stal geteerd en mooi gemaakt. 's Winters stonden de koeien op stal, dan haalden we de toeristen in huis. Liet ik de bedstee zien met aan het voeteneind de krib voor de baby. Geweldig vonden ze dat."

Gewone melkboeren

Kees: "Wij waren oorspronkelijk gewone melkboeren, die flessen en losse melk verkochten, karnemelk, eieren, kaas, boter en margarine. Al die andere producten zoals yoghurt en vla waren er niet. Mijn vader bezorgde eerst met een handkar, later met een bakfiets."

"Je kon het hele dorp in één dag aan: Havenrak, Erven, Room- en Leeteinde, Zuideinde. De klompenmakerij hierachter vormde de grens: daar begon het weiland. Eind jaren zestig, begin jaren zeventig werd dat weiland bebouwd en verzeen ook aan de andere kant van het dorp veel nieuwe woningen." Cees en Kees verdeelden de taken: Cees senior nam 'de overkant' onder zijn hoede, Kees junior bleef aan deze kant.

In 1963 kochten de ouders van Kees de winkel van bakker Lust, voorheen van Klaas van de Vegte, aan Havenrak 31. Imke en Kees wonen er sinds 1976 nadat ze, vanaf hun trouwen, vijf jaar lang aan de Binnenweeren hadden gewoond.

Welke was, op zakelijk gebied, voor jullie de zwaarste tijd?

"Dat was rond 1970, toen supermarkten opeens melk mochten gaan verkopen," antwoordt Kees. "Klaas Posch van de Sparwinkel hiernaast kwam ons persoonlijk vertellen, dat hij begreep hoe rot dat voor ons was. Maar we móeten wel, zei hij. Wij verloren veertig procent van onze omzet. Dat was heftig."

Bij de pakken neerzitten? Nee, integendeel. Imke: "Mijn schoonouders lieten, in samenspraak met Monumentenzorg, het hele pand verbouwen. Daarna was de winkel tweemaal zo groot. We zijn behalve melkproducten ook vers brood en vleeswaren gaan verkopen en luxe waren zoals mooie bonbons."

Imke runt de winkel, vanaf 1972 tot vijf jaar geleden geholpen door Niesje, de zus van Kees. Cees en Kees bezorgen aan huis, eerst ieder in een winkelwagen, later samen in één grote rijdende winkel. De klanten werden gewaarschuwd met een klinkende bel. Kees: "We waren nog bang dat dat niet zou werken, maar het liep goed."

Tijdens de verbouwing.

Er waren meer melkboeren, maar dat waren niet de concurrenten van Pels. Kees: "Concurrenten, dat waren de veeboeren, want menigeen bleef toch graag melk bij de boer kopen. Mijn vader kon er weleens boos om worden." Samen op die winkelwagen, beide melkboeren vonden het super. Kees: "We hebben veel gelachen. Mijn vader kon razend worden en tekeer gaan, maar dan belde hij 's avonds op. Zie je wel dat ik gelijk had? zei hij en dan was de lucht weer geklaard."

Zijn vader had het naar zijn zin, zegt Kees. "Hij was vrij, hij ging niet alle dagen mee. Onderweg hield hij het soms voor gezien, ging bij Van Geemen aan de Broekermeerdijk een borreltje drinken. Of hij at bij Jan Honingh die in de moethandel zat een vers gerookt palinkje. Ik miste hem nadat hij was opgehouden met werken." De vader van Niesje en Kees overleed in 2001. Zoon Kees had zelf ook allerlei adressen, waar het trekpaard vanzelf stopte. Imke: "Kees besteedde de laatste jaren de helft van zijn tijd aan het drinken van koffie of een borrel bij bevriende dorpelingen."

Nadat Cees hartproblemen had gehad, deed hij zijn winkelwagen aan de kant. Op de fiets bezorgt hij nog altijd boodschappen. Imke heeft de openingstijden van de winkel ingekort en de vleeswaren zijn tegenwoordig verpakt. Het maakt de klanten niets uit.

Jullie krijgen natuurlijk allerlei nieuws te horen. Betekent dat vaak 'horen, zien en zwijgen'?

"Ja," antwoordt Kees, "zo heb ik het van mijn vader geleerd. Als een praatje de ronde doet, zei hij: zorg er dan altijd voor, dat dat niet van ons komt."

Hanneke de Wit

Werk aan de winkel: 'Niesje Pels zou 'een tijdje' helpen. Het werd bijna veertig jaar.

'We zijn alledrie mensen-mensen'

Niesje Pels hield van reizen, ze was in de jaren zestig al naar China, Japan en Mexico geweest. Ze logeerde een paar weken bij een oom in Canada, toen ze in 1972 bericht kreeg van haar zwangere schoonzus Imke. Of Niesje, als de baby er was, een tijdje wilde komen helpen in de winkel?

Dat wilde Niesje, die 'ten Bosch' heet sinds ze trouwde met Peter, wel. Ze is bijna veertig jaar in de winkel blijven werken. We spreken Niesje, net als alle geïnterviewden in deze anderhalve-meter-afstand-tijd, buiten in de tuin. Niesje en Peter wonen aan de Dorpsstraat, op een steenworp afstand van Imke en Kees.

Wat ze leuk vond aan werken in de winkel? "Het contact met de klanten," antwoordt Niesje, die mede-eigenaar was van de zaak aan het Havenrak. "Kees, Imke en ik – we zijn alledrie mensen-mensen; familiemensen, dat zijn we ook: we kunnen het samen goed vinden."

De winkel werd van 1963 tot 1976 bestierd door de ouders van Niesje en Kees. Niesje, die aan de Dillen woonde, begon vroeg, tegen een uur of tien kwam Imke met zoon Neal, later ook met dochter Joan. Niesje: "Toen ik kinderen had, gingen die ook mee. Dochter Niesje was rustig, maar zoon Ton was nogal ondernemend. Ik ben toen wat minder gaan werken."

"We hebben veel gelachen," zegt Niesje, "het was hier natuurlijk veel dorpser dan het nu is. We waren Broekers onder elkaar, je wist alles van iedereen. Bij geboorten en overlijdens, maar ook als mensen gingen trouwen, werden de kerkklokken geluid. Het was even wennen toen hier veel mensen van buiten kwamen wonen, maar al gauw hoorden ze er helemaal bij."

Niesje is in 1952, vier jaar na haar broer Kees, aan het Kerkplein geboren. De schuur achter het huis was de voorloper van de winkel aan het Havenrak. "Daar stond een tafeltje; mijn moeder verkocht er melkproducten aan de buurt. Bloempap, gort, dat soort dingen."

"De winkel aan het Havenrak was twee keer zo klein als hij nu is. Ik zie nog de grote ovale dozen Tjoklat voor me, die mijn ouders hadden overgenomen toen ze de het pand kochten van bakker Lust. De Venco drop, de rolletjes Faam pepermunt, dat waren de eerste niet-melkproducten. Later kwamen de koekjes."

Heeft Niesje het reizen gemist? "Nee," zegt ze. "Wat wel heel leuk is, is dat ik al heel lang een vriendin in Japan heb. Ik leerde Keiko kennen toen ik in de jeugdhoeve in het Broeker Huis hielp. We werden correspondentie-vriendinnen, hebben elkaar later opgezocht."

In de loop der jaren heeft Niesje heel wat cadeaus, kimono's en allerlei moois, uit Japan gekregen. "En wat ik zelf wel niet allemaal die kant op heb gestuurd... Volendamse poppen, klompen, Zeeuwse knoppen, Delfts Blauw." Noem iets dat leuk is voor mensen in het buitenland - en Niesje heeft het vast en zeker ooit naar Japan gestuurd.

Ook de boerenzwaluw weet Imke en Kees Pels te vinden

Een vogelkenner? Och, zo zou hij zichzelf niet willen noemen. Maar een vogelliefhebber, dat is hij wel. "Ik denk dat ik dit jaar wel vijftig pulletjes heb grootgebracht," zegt Kees Pels. Jaarlijks broeden boerenzwaluwen na een lange reis vanuit Senegal of Botswana bij Imke en Kees Pels. "We hebben dit jaar drie nesten hier in de aangebouwde schuur, drie op zolder en nog eens drie in de schuur buiten. Per nest worden drie, vier jongen geboren; soms is er een tweede broedsel."

"Kom maar eens mee kijken," zegt Kees terwijl hij voorgaat naar de aangebouwde schuur. "Loop voorzichtig want de zwaluwen maken er een smeerboel van. Imke is proper; ze blijft aan het soppen en schoonmaken, maar ja, de vogels laten alles vallen." De buitendeuren staan wagenwijd open omdat er jongen zijn: de ouders moeten af en aan kunnen vliegen.

"Op een gegeven moment sturen de zwaluwen hun kroost het nest uit: hup, volwassen worden jullie!" vertelt Kees. "Ze leren ze vliegen en ze voeren de jonkies in de lucht, totdat deze zelf muggen kunnen vangen en water scheppen in het Havenrak. De jonkies zoeken elkaar op, je ziet ze bijvoorbeeld in riethagen bij het IJsselmeer."

Kees wijst naar de kunstig gemetselde nesten hoog boven ons in de hoeken tussen dak en balken. "Kijk, daar zie je een oud nest, waar ze dit jaar een rand bovenop hebben gebouwd." Geweldig: twee jonge zwaluwen in een nestje tegen elkaar aangeplakt, die nieuwgierig naar ons kijken.

Als Kees zijn bezoek uitgeleide doet, tuurt hij naar de boerenzwaluwen die rondom het huis vliegen. "Prachtig toch?"

V.D.W. ‘Verkregen Door Wilskracht’

Staan 2e van links G.J. Mulder

Hoera, voor het eerst een voetbalclub

Wat voor ons dorp een evenement was, was dat de voetbalclub V.D.W., ‘Verkregen Door Wilskracht’, werd opgericht in de jaren ‘20. Dat was een hele ommekeer, dat bracht wat leven in de brouwerij. Nu ging je zondagmiddag naar het voetballen kijken. Er werd een stuk weiland gehuurd van Dirk Roele aan het Zuideinde tegenover de lange brug voor 8 gulden in de week. Dat is waar nu de nieuwe huizen staan en een straat naar de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Cornelis Roele is genoemd.

Daar heeft jarenlang de voetbalclub V.D.W. triomfen gevierd. Vol spanning en emotie hebben we aan de lijn gestaan als de derby werd gespeeld. Dat was de wedstrijd ‘Brinio’ uit Monnickendam tegen V.D.W. van Broek. Om nooit te vergeten. Dit voetballen was ook weer merendeels een gevolg van de pas begonnen veenderij. Nieuwe jonge mensen kwamen in Broek zodat er diverse van hen lid werden of al waren. Het interne van de vereniging werd gehouden in het café ‘De Zwaan’ van Piet Visser aan de Jaagweg. Piet en Seitje zagezegd.

G. J. Mulder, 1974

Onze voetbaljongens zijn ‘te sterk’

Broek in Waterland. Het is onze voetbalclub gelukt zich een terrein aan te schaffen dat in het dorp is gelegen. Zondagmiddag j.l. speelden de aspiranten van V.D.W. voor het eerst op dit nieuwe terrein en wel tegen de aspiranten van ‘Recht voor Doel’ uit Amsterdam.

Onze jongens waren eigenlijk te sterk om tegen zulke ‘kleine Jongens’ te spelen. Voor rust was de stand al 6-0. Hiervan had Tolk er even 4 gemaakt. Daarom werd besloten Tolk na de rust niet meer mee te laten spelen, daar men anders vreesde de goals niet meer te kunnen tellen. Een ander goed speler, G. van Rijn, werd maar in het doel gezet, waar hij ook geen goed meer kon doen, daar geen bal over de helft kwam. Na de rust werden er nog 5 goals bij gemaakt, zodat de stand 11-0 werd. We willen hopen dat onze jongens de volgende keer eens tegen een club komen te staan, die beter tegen haar is opgewassen. V.D.W. kon anders wel eens een te hoge dunk van zich zelf krijgen.

Bron: De Waterlander, 06-07-1921

Een en al beweging

Broek in Waterland. Met drie invallers, n.l. voor Schuurman, Van Velzen en P. van Rijn en vergezeld van tal van supporters, trok V.D.W. 1 Zondag naar Monnikendam, om aldaar Brinio 1 te bekampen. Om twee uur stellen beide partijen zich op onder leiding van scheidsrechter Van Schaik, die heel goed voldeed.

De eerste helft ging het spel aan beide kanten gelijk op. Beide doelen verkeerden beurtelings in gevaar, maar beide doelverdedigers weten doelpunten te voorkomen. Rust 0-0.

Na de rust speelde V.D.W. zekerder en meer doordacht dan de tegenpartij. Al heel gauw doelpuntte Wulf, terwijl Bartels voor no. 2 zorgde en B. van Rijn voor no. 3. Het einde kwam dus met een 3-0 overwinning voor de blauwwitten. Een pracht-overwinning jongens! Mijn felicitatie. Allen hebben goed gespeeld, in ‘t bijzonder onze doelverdediger. Bertus heeft eenige gevaarlijke schoten prachtig gekeerd op z’n bekende kalme manier.

Voor a.s. Zondag 2 wedstrijden: V.D.W. 1 speelt thuis tegen Purmerland 1, een niet te onderschatten tegenstander. Dirk is dan weer present niet waar? En dan maar net zoo flink werken als tegen Brinio, heeren!

V.D.W. 2 trekt naar Zunderdorp. Ook hier zal door de blauwwitten hard gewerkt moeten worden. Deze wedstrijd begint om 1 uur!

Veel succes gewenscht van Van K.

Bron: De Waterlander, 17-12-1921

Het gerucht gaat.....

Broek in Waterland. Er lopen hier geruchten dat ten behoeve van de veenderij ten Zuiden van ons dorp een kanaal zal worden gegraven en dat dan de trambrug en de brug voor voertuigen en voetgangers daarnaast, zal moeten worden veranderd in een beweegbare, opdat ook grotere schepen direct aan de veenderij zullen kunnen laden en niet langer, zooals nu geschiedt, de turf in kosschuiten of vletten zal moeten worden vervoerd van uit de veenderij

naar de vaart, alwaar deze weder worden gelost in grotere turfschepen. Ook zullen er een veertigtal arbeiderswoningen door de veenderij worden gebouwd even over de lange brug.

Het is in het belang van ons dorp te hopen, dat deze geruchten gegrond blijken te zijn en het spoedig tot uitvoering van genoemde plannen komt.

Bron: De Goedkoope Purmerender Courant, 17-01-1920

Ingezonden brief

Geachte redactie!

Verzoeken beleeft opname van onderstaand bericht naar aanleiding van het V.V.L.-verslag over den gespeelden voetbalwedstrijd te Broek in Waterland op 11 September.

1e. Afgesproken was, dat V.D.W. I en II dien Zondag zouden spelen tegen V.V.L. III en IV. In het V.V.L.-verslag staat echter, dat het 2e en 3e elftal naar Broek trokken. Dat was dus niet volgens afspraak. Vrees voor verliezen?

2e. Na de rust vloekte een V.D.W.-speler - staat in het V.V.L.-verslag. Inderdaad! Hij liet zich de volgende uitdrukking ontvallen tegen een andere V.D.W.-speler, naar wien de bal werd gespeeld en die miste: "V.....k, ik dacht dat jij die bal nemen zou". Een kwade bedoeling zat er niet achter. Om dat eerste woord is die speler door den scheidsrechter van het veld gezonden - dus is hij niet uit eigen beweging gegaan, zooals V.V.L. het laat voorkomen.

3e. En dan - wat beteekent dat laatste hatelijke stukje? Dat het er donker zou uitzien, als zulke spelers (V.D.W.-ers) in de competitie speelden. Maar ziet het er dan niet donker uit, dat de V.V.L.-ers 's avonds op Broek huisgehouden hebben van je welste? Hoe enkelen zich in de kleedkamer bij Visser hebben gedragen? Schandelijk, zo als de boel er uitzag. En in welken toestand hebben enkelen onze gemeente verlaten?

't Is te hopen, dat Waterlandsche vereenigingen rekening zullen houden met bovenstaande, alvorens zij één of meer elftallen van de V.V.L. zullen uitnodigen.

HET BESTUUR VAN V.D.W.

Bron : De Waterlander , 24-09-1921

Nieuwbouw aan de Galggouw

Broek in Waterland. Dinsdagmiddag j.l. is door den heer J. van Meerveld, voorzitter van de woningbouwvereniging 'Meerveld', de eerste steen gelgd van de 25 dubbele woningen, welke door genoemde vereeniging zullen gebouwd worden aan de Galggouw. Bij deze plechtigheid was tegenwoordig het Dagelijksch Bestuur dezer gemeente, het Bestuur der Woningbouwvereniging 'Meerveld' en de aannemer der woningen.

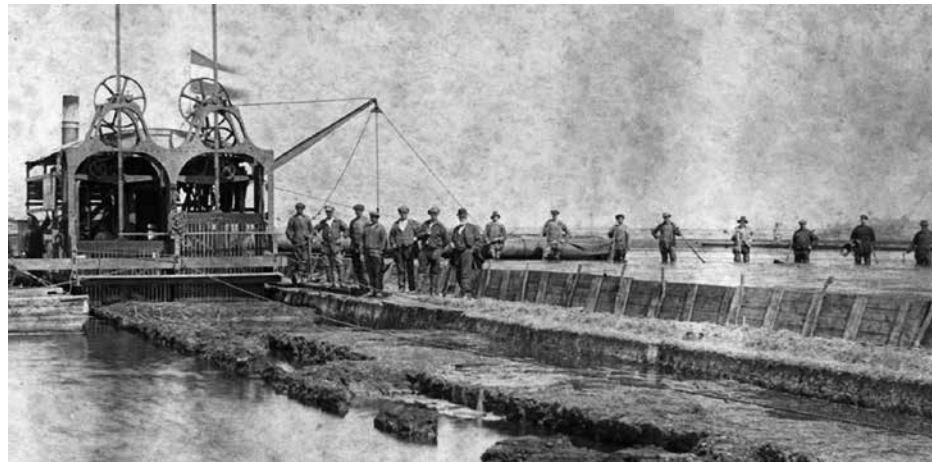
Bron: Goedkoope Purmerender Courant, 12-11-1921

Algemene Ledenvergadering 2020

De op 20 april geplande algemene ledenvergadering 2020 kon niet doorgaan vanwege de sluiting van de horeca. De algemene ledenvergadering is nu gepland op maandag 26 oktober om 20.00 uur in het Broekerhuis. Voor bijeenkomsten gelden nog steeds beperkende maatregelen.

Door de verplichting om de 1,5 meter afstand te kunnen garanderen, kan er maar een beperkt aantal mensen de vergadering bijwonen. Wij vragen daarom leden die de vergadering bij willen wonen zich vooraf aan te melden op info@oudbroek.nl. Op die manier kunnen we voorkomen dat mensen aan de deur teleurgesteld moeten worden omdat het maximale aantal deelnemers al is bereikt. De agenda is dezelfde als voor de geplande vergadering van april. Het bestuur beraadt zich nog op de vraag of een lezing onder deze omstandigheden door moet gaan.

De Veenderij speelde een grote rol in het leven van de familie Broeder

Dick: 'Mijn vader trok een turfschip aan een touw langs de trekvaart'

"De turftijd was een periode van bittere armoede," zegt Dick Broeder. "Het huis waarin mijn vader en zijn zusjes opgroeiden aan de Broekergouw, was een bouwval die meer weg had van een kippenhok dan van een woning. Mijn vader werd grootgebracht met geitenmelk; zijn moeder had een groentetuintje en verdiende wat bij met een werkhuis."

We spreken Dick (of Dirk) Broeder tijdens de Hondsdagen die ons in augustus verrasten met ongekende temperaturen van ver boven de dertig graden. Achter zijn huis in de tuin, die zicht biedt op verre weilanden met een wandelpad voor passanten (vaak met hond). Echtgenote Lettie zet koffie, maar blijft overigens binnen in de koelte van het huis.

De 'turftijd' is de periode van 1920 tot in 1953 (officieel 1959), waarin turf werd opgebaggerd uit, en vuil werd gestort in de Veenderij. Deze lag in de Volgermeerpolder die, grenzend aan Broek in Waterland, tot het Amsterdamse grondgebied behoort.

"De Veenderij speelde een grote rol in mijn familie," zegt Dick. Hij werd in 1949 geboren aan het eind van de Galggouw; zijn vader was van 1921. "Opa Paulus Broeder, die Pauw werd genoemd, was veenarbeider, mijn vader was dat ook. Dirk van Geemen, mijn opa van moederskant, was veenbaas."

Veenderijen werden zoveel mogelijk aangelegd in de buurt van het achterland dat de turf gebruikte, vertelt Dick. In Amstelveen bijvoorbeeld, en in Vinkeveen en Loosdrecht. "In Ilpendam zat ook een veenderij, waar opa Pauw nog heeft gewerkt. Toen de turf daar op was, werd de

Veenarbeiders Pauw Broeder en zijn zoon Leen aan het werk op de Veenderij.

Zwaar werk.

veenderij in de Volgermeerpolder zijn werkterrein. Dat was normaal: turfarbeiders, verveners, trokken naar nieuwe veenderijen."

'Onze' veenderij dankte zijn bestaan aan twee turfhandelaren, die in 1918 de 'NV Veenderij Maatschappij Zunderdorp' oprichtten. Voordat met de exploitatie van het gebied kon worden begonnen, waren we twee jaar verder, doordat een duizelingwekkende hoeveelheid voorbereidend werk moest worden verzet.

Zo werd aan de Galggouw een schutsluis geplaatst en kwam er een ophaalbrug. Voor de brug- en sluiswachter werd een woning gebouwd. Ten noorden daarvan werd een kanaal gegraven: de Veenderijgracht (aan dat water staan, aan de Veenderijgouw, nu mooie nieuwe huizen). Langs alle zijden van de Veenderij werd een dijk aangelegd.

Het waren roerige tijden - zoals alle tijden eigenlijk wel roerig zijn. De Veenderij Maatschappij was in 1920 nog maar net met baggeren begonnen, of de prijzen van de turf kelderden, onder meer door de concurrentie van steenkool.

De vuilnis die Amsterdam vanaf 1927 tegen betaling in de Veenderij ging storten, was dan ook meer dan welkom. Dick: "Vuilnis, och, dat was toen erg onschuldig; wat had je nou voor vuilnis? Een beetje as, wat afval, meer was het niet. Het vuilnis volgde dezelfde vaarroute als de turf, in omgekeerde richting."

"Aanvankelijk was de turfvloot niet gemotoriseerd," vertelt Dick. "Nou moet je je voorstellen hoe mijn vader zo'n schuit aan een touw langs de trekvaart van Broek in Waterland naar Alkmaar trok. Hij was tanig en sterk. Hij had maar vijf jaar lagere school, maar hij was zeer ondernemend. Grondwerkzaamheden, vervoer van vuil; zo kreeg hij geleidelijk het Amsterdamse Havenbedrijf als klant."

Seizoenarbeiders die in de Veenderij gingen werken, kwamen overal vandaan. Voor hen werd aan de Wagengouw een reeks keurige, degelijke huizen gebouwd, die er nog altijd stevig staan, het Rooie Dorp. Helaas, de verveners vonden de huren te hoog of de huizen niet geschikt. Dick: "Tijdens de oorlog trokken er schippers in, die hun schip hadden moeten afstaan aan de Duitsers. Toen was het Rooie Dorp voor het eerst helemaal bewoond."

Veenarbeiders in de Volgermeer nabij de Galggouw. Tweede van links Jan Molenaar woonde op Keerngouw 3.

"De turfarbeiders," zegt Dick, "waren sterke kerels. Het met de klompen aanstampen van de natte bagger die op de kanten werd gegooid, het sjouwen met de turf, het laden van de schuiten - allemaal zwaar werk. Het was 'aangenomen' werk - tevoren werd dus afgesproken hoeveel de verveners kregen uitbetaald voor een bepaalde hoeveelheid werk. Ze begonnen vroeg, maakten lange dagen. Ziektekostenverzekering? Hadden ze nooit van gehoord."

Het seizoenswerk had plaats van maart tot juni. In het najaar moesten de arbeiders op zoek naar ander werk, bijvoorbeeld in de Amsterdamse haven waar ze kolenboten losten. Dick:

"Ze waren er graag geziene gasten omdat ze keihard werkten en niet klaagden of protesteerden." Hij heeft zo eens zitten nadenken hoe dat kwam: Dick denkt dat het heeft te maken met hun vaak streng-christelijke achtergrond. "Ze waren van-huis-uit gezagsgetrouw."

Huizen voor veenarbeiders op de Wagengouw. Het Rooie Dorp.

De Veenderij in vol bedrijf moet er prachtig hebben uitgezien. Dirk laat een ingelijste foto zien van stroken land en eilandjes omzoomd door water. Op de voorgrond een turfschuit. "Het was een schitterend natuurgebied.

Amsterdammers kwamen er's zondags op de fiets via Zunderdorp of met de tram langs de Provinciale Weg naartoe met hun hengels en visnetten. Speciaal voor de tramreizigers was bij de Essenlaan, waar nu Evenboer zit, een halte gemaakt: de laan aflopen en ze waren op de Galggouw."

Dick: De sluiswachter had een flink aantal, misschien wel dertig roeibootjes, die hij aan de dagjesmensen verhuurde. In de schuur achter het huis zat een soort cafeetje; konden de gasten nog een neutje nemen voordat ze weer op huis aan gingen. Geleidelijk werd helaas zo veel smerig vuil en afval in de veenderij gestort, dat de dagjesmensen het voor gezien hielden. "Ga ook even praten met Piet Stolk," adviseert Broeder. "Hij woont in het oude sluiswachters-huis. Piet nam het werk van zijn vader op de Veenderij over. Zijn telefoonnummer heb ik niet, maar ik ga zo wel even bij hem langs om dat te vragen."

Cornelis Schoon vertelt in 1759 over het winnen van turf in zijn tijd

‘Tonsters genieten twee duijten voor haar salaris’

In Broek in Waterland moet ook in de achttiende eeuw turf zijn gewonnen. Niemand minder dan geschiedschrijver Cornelis Schoon, de echtgenoot van onze beroemde dorpsgenote Neeltje Pater, schreef er in 1759 over.

‘De burgerlijke regering of raad van het dorp Broek te weten het Vroedschap stelt de volgende personen aan: hoofdingeland en heemraad van de drie Waterlandse meren, rooimeesters, commies salarissen van de Zeevarende Beurs, schout, secretaris, schoolmeester, bode, vroedvrouw, doodgraver, 2 schippers op de veerschuit, nachtwacht, omroeper, houtteller en 2 Turftonsters.’

‘De twee turftonsters’, zo vervolgt Cornelis Schoon, ‘doen haaren eed in handen van het gerecht, ter presentie van den collecteur, volgens het artikel van de Ordonnantie op de turf van 1750.’

‘De turftonsters genieten twee duijten voor haar salaris van ieder ton gemetene turf, te betalen bij de verkoper. Het ambt van turftonster brengt omstreeks 50 a 60 guldens jaars op.’

Anno 1757 was bij de collecteur te Broek aangegeven 6600 tonnen turf.’

In 1806 komen in de plaatselijke belastingen twee turfstekers voor, te weten: Jan van de Viet en Brand Tjebbes.

Leonard Bramer schilderde omstreeks 1650 twee turftonsters.

Elders vonden we, buiten het verhaal van Cornelis Schoon om, nog wat informatie over turftonsters.

Het was een - zwaar - vrouwenberoep. Arme vrouwen, bijvoorbeeld weduwen met grote gezinnen, konden zich aanmelden. Met een beetje geluk kregen ze de baan en hadden ze geen ondersteuning nodig. De taak van de tonsters was nauwkeurig omschreven.

De vrouwen moesten de tonnen vullen, iedere ton met eenzelfde hoeveelheid turf. De turf mocht alleen in goedgekeurde vaten worden getond. Was de ton vol, dan moest de vrouw er driemaal tegen stoten, zodat geen turf boven de rand zou uitsteken. Het was verboden in de ton turfmolm of kleinere stukken turf te doen. Goed werk geleverd? Helaas, fooien aannemen mocht niet.

Behalve turftonsters waren er ook turfraapsters en turfhevers. De raapsters vulden aan boord van het schip manden met turf, die door turfhevers (mannen) op hun schouder naar de wal werden gedragen. De tonsters mochten de brokstukken turf die na gedane arbeid overbleven, mee naar huis nemen.

Piet en Annie Stolk wonen al vijftig jaar in het voormalige sluiswachtershuis aan de rand van de Volgermeerpolder. In Amsterdam.

‘Op de Veenderij kon ik vijf gulden meer verdienen. Dat was een kapitaal’

Annie Stolk-Kaars en Piet Stolk zijn 88 en 89 jaar oud. Ze zijn geestelijk fit, lichamelijk hebben ze ongemakken maar, zeggen ze: we helpen elkaar. “Zal Piet een kopje thee voor u zetten?” Piet Stolk is de zoon van vervener (veenarbeider) Arie Stolk, wiens beeld u ziet als u rechts van het voormalige sluiswachtershuis de Volgermeer in gaat. Het beeld is gemaakt door dorpsgenote Heleen Levano. In het sluiswachtershuis wonen Annie en Piet al vijftig jaar.

Vader Arie Stolk kwam in 1922 uit Ouderkerk, waar hij op de veenderij was uitgewerkt, naar Broek in Waterland. In de Volgermeerpolder bood een nieuwe veenderij werk. Werd in huize-Stolk turf gestookt? “Ja, niets anders dan turf,” antwoordt Piet. “Turf was voor de veenarbeiders gratis.” Piet herinnert zich dat in de voorkamer een kachel en in de achterkamer een fornuis stond; in de keuken had je oliestellen op het aanrecht.

“De hele winter was er turf in huis, de schuur lag er vol mee,” zegt Piet. Het was harde turf, baggerturf, heel anders dan de steekturf die je elders had, die was ‘lang en zacht’. “Was de turf aan het einde van de winter op, dan gingen we met een slee door de sneeuw, op beslagen klompen, nieuwe turf halen.”

Annie Stolk heeft geen ervaring met turf, vroeger thuis in Monnickendam niet, en later na haar trouwen, in 1954, ook niet. Ze stookten antraciet aan de Wagengouw, waar ze toen woonden. Aan het opbaggeren van turf in de Veenderij was een eind gekomen.

Piet werkte in een smederij in Amsterdam, vertelt hij. “Zwaar werk. Mijn schouders zijn versleten en ik ben keteldooft. Ik verdiende niet veel, we zeiden wel: ‘Van ijzer word je niet wijzer.’ “In

1963 kon Piet vijf gulden meer verdienen op de Veenderij. "Vijf gulden, dat wilde ik wel." Annie: "Vijf gulden, dat was een kapitaal voor een gezin." Piet kon er het werk overnemen van zijn vader Arie, die het in de Veenderij gestorte vuilnis met een bulldozer egaliseerde.

Het is een snikhete dag; we zitten buiten. Buienradar had het niet voorspeld, maar halverwege ons gesprek begint het te stortregenen. Piet had het al zien aankomen - donkere luchten - hij was al begonnen de parasol en enige ramen dicht te doen. Moesten we ons nog haasten om op tijd binnen te zijn en aan de eetafel te gaan zitten. "Wilt u echt niets drinken?" vraagt Annie.

"U ziet, het is een groot huis," zegt Piet, "maar verkijk u er niet op. Vroeger zat er een machinekamer in, die eenderde van de begane grond in beslag nam. Daar zit nu onze badkamer." Rechts van het huis bevonden zich de sluizen. Piet: "Het lijkt of daar nog wat van over is, maar wat er nu staat is nep."

"De sluizen werden opengezet omdat het water in de Veenderij twintig centimeter lager moest staan dan het 'buitenwater', het water buiten de Veenderij. Zo kon het opgebaggerde veen dat op de akkers lag goed drogen."

"Door al dat opbaggeren werden de veenakkertjes steeds kleiner en kwam er steeds meer water. Je kon met een roeiboot rond de akkers met turf varen." Zelf is Piet nooit sluiswachter geweest: "Toen wij hier kwamen wonen, waren de sluizen al open. Jij hebt nog wel een tijdje de ophaalbrug bediend," zegt Piet tegen Annie.

Annie: "Dat ging elektrisch, gewoon met een druk op de knop." Piet: "Met de bakkenboten die het afval vervoerden, kwam drijfvuil mee. Dat drijfvuil werd tegengehouden door roosters, en daar moest ik het dan uit halen." Piet laat een foto zien van de ophaalbrug uit die tijd. "Toen er geen aanvoer van afval meer was, ging de brug niet meer open." De huidige Veenderijbrug dateert van 2010. Het is geen echte ophaalbrug: het is de nostalgische herinnering aan een verleden, dat voor velen geen vrolijke tijd was.

De bakkenboten varen onder de Hellingbrug door op weg naar de stortplaats Volgermeer.

Stolk vertelt dat hij, na jaren met de bulldozer te hebben gewerkt, toen hij 55 jaar was opzichter/beheerder in de Volgermeer werd voor de Amsterdamse gemeentelijke dienst Stedelijk Beheer. "Ik moest alles in de gaten houden, windmolens en gemalen voor waterbeheer bedienen. Als er vuilnisbranden waren, wat toen nogal eens voorkwam, moest ik de Sleepdienst bellen en meteen met de blusboot op de brandhaard af gaan." "Het was," zegt Piet, "van mijn werkend leven de mooiste tijd, ik werd ambtenaar, kreeg een normaal salaris."

De periode vanaf 1980, toen werd ontdekt dat Philips Duphar jarenlang chemisch afval in de Volgermeer had gestort, was een turbulente tijd voor de bewoners van het sluiswachtershuis. Politici, journalisten, tv- en radioreporters liepen af en aan. De Volgermeer werd voor het publiek verboden terrein; activisten roerden zich jarenlang heftig.

Annie Stolk heeft nooit iets gemerkt van giftig afval in de Veenderij. "Ik heb er heel wat appels vandaan gehaald, voor appelmoes. Konden we de hele winter van eten. En bramen - ik heb heerlijk bramensap gemaakt. Wij hebben nooit ergens last van gehad en onze kinderen ook niet." Piet: "Er liepen koeien op de oude stortplaatsen, ook jongvee. Er werd op konijnen gejaagd. Nooit gehoord dat met die dieren iets mis was."

Hanneke de Wit

Gif in de polder

Tussen 1960 en 1969 worden zeker tienduizend vaten chemisch afval gestort in de Volgermeerpolder, vooral door Philips Duphar. Als in 1980 een enorm milieuschandaal is ontstaan, wijst het concern de verantwoordelijkheid van de hand. Uit archiefonderzoek blijkt dat het bedrijf precies wist wat het deed.

We lezen het in 'Gifpolder Volgermeer van veen tot veen' van onze dorpsgenoten Goof Buijs, Stephanie Kaars en Jeroen Trommelen uit 2005. Toenmalig burgemeester Job Cohen in het voorwoord: 'Wat we onszelf met de wijsheid van nu kwalijk mogen nemen, is dat de risico's van chemisch afval in de bodem zijn onderschat.'

In 1999 werd besloten de voormalige Veenderij Zunderdorp niet te saneren, maar het afval af te dekken. De kans op het weglekken van gevaarlijke stoffen werd 'uiterst miniem' geacht. Maar, aldus de burgemeester: 'Het boek bevat de waarschuwing dat onze aandacht voor de Volgermeerpolder nooit mag verslappen. Zo is het.'

De auteurs van het boek maken zich wel degelijk zorgen omdat, schrijven ze in het hoofdstuk 'En de burger klaagt niet...': de Volgermeer een gifpolder zal blijven. 'Het vuil wordt door de huishoudster netjes onder de deurmat geveegd'. Bij de omwonenden heerst voornamelijk berusting. 'Ze zijn blij dat er eindelijk iets gebeurt'.

Volgens de schrijvers moet de omgeving van de Volgermeer 'letterlijk voor eeuwig' in de gaten worden gehouden. 'Het grootste deel van de verontreiniging blijft ingepakt of wordt biologisch afgebroken. Maar ooit zullen afbraakproducten oplossen in water en naar buiten komen'. 'Over 250 jaar, schatten sommige experts, zullen die stoffen waarschijnlijk worden gevonden in het diepe grondwater nabij de Volgermeerpolder. In het minder diepe grondwater duiken ze misschien al op over vijftien jaar'.

*Goof Buijs, Stephanie Kaars en Jeroen Trommelen:
Gifpolder Volgermeer van veen tot veen.
Verschenen in 2005. ISBN 90-71123-88-x*

Beeld 'de veenarbeider' in de Volgermeerpolder gemaakt door Broeker kunstenaar Heleen Levano.

